

Jakso 9: Naisena kohtaamisen merkitys – ilman arvostavaa kohtaamista ei voi tapahtua mitään hyvää ja ihmistä tukevaa

Naiseuden ja nais erityisyyden huomioiminen jää päihdetyön kentällä vielä liian usein paitsioon. Yhdessä kokoNainen -hankkeen keskiössä ovat naiseus ja naiseuden tukeminen. Toipumispolkua lähdetään rakentamaan oman naiseuden arvostamisen pohjalta ja sen sanoittamisella, että on lukuisia erilaisia tapoja olla nainen.

Kuuntelet podcastia Kokonaiset. Minä olen Yhdessä kokoNAINEN -hankkeen koordinaattori Maiju ja tässä jaksossa kanssani naisnäkökulmasta päihdetyössä ovat keskustelemassa naistyön konkarit ja asiantuntijat Tarja Hiltunen ja Virpi Kujala.

-KokoNainen-työotteessa ja tavassa työskennellä päihdehaittoja kokevien naisten kanssa me puhumme paljon siitä, että toiminnan keskiössä on nainen ja että me halutaan työssämme kohdata nimenomaan naisina eikä päihdeiden käyttäjinä, toipujina, äiteinä, vaan kohdata nimenomaan sen naiseuden kautta. Se ei millään tavalla tarkoita sitä, ettei nähtäisi taustalla olevaa päihdeongelmaa tai toipumisroolia, mutta se ei ole se määrittävä tekijä siinä, kun kohdataan ihminen. Tarja ja Virpi, te olette työskennelleet pitkään naisten päihdetyön parissa ja olette muun muassa kirjoittaneet myös kirjan Minä kasvan - naisen kasvu ja riippuvuuksista toipuminen. Mitä Virpi ajattelet, mikä merkitys sillä on, että nainen ja asiakas kohdataan nimenomaan sen naiseuden ja ihmisyyden kautta eikä sen toipumisroolinsa kautta?

-No mä ajattelen, että aina ihmiset pitäisi kohdata ihmisinä, ihan kaikki ihmiset. Ja siinä on kysymys ihmisen kunnioittamisesta, ehdottomasta ihmisarvon kunnioittamisesta ihan riippumatta siitä, mitä kukakin on tehnyt tai tekemättä jättänyt, mitä elämässä on tapahtunut, onko päihdeongelma tai mitä onkaan siellä taustalla. Ilman arvostavaa kohtaamista ei voi tapahtua oikeastaan mitään hyvää tai ihmistä tukevaa. Ja kuka voisi lähteä toisenlaisesta kohtaamisesta, jos häntä ei arvosteta ja kunnioiteta, niin miten hän voisi lähteä työskentelemään silloin sen työntekijän kanssa? Se on aika mahdoton ajatus omasta mielestäni. Kyseessä on ihmistyö ja silloin ihmisarvo on keskiössä ja se, että se ihminen kohdataan sellaisena, kuin hän on, ihan avoimin mielin, avoimin ajatuksin ilman ennakkopäätöksiä tai tulkintoja, niin vasta se tekee sen liikkeelle lähtemisen mahdolliseksi ja luo turvallisuutta ja luottamusta siihen työskentelyyn. Jos ei ole turvallisuutta eikä luottamusta niin kukapa avaisi suunsa, varsinkaan nainen, jolla on elämässä kenties vaikka kuinka paljon vaikeita asioita taustalla. Mutta niistä ei tarvitse lähteä liikkeelle, vaan siitä ihan tavallisesta ihmisestä ja kohtaamisesta.

-Niin, eli ajattelet, että tavallaan se ihmisenä ja naisena kohtaaminen avaa väylän sille yhteiselle työskentelylle, mitä lähdetään rakentamaan. Sieltä päihdekeskiöstä liikkeelle lähteminen saattaa olla semmoinen sulkevakin tekijä naiselle tai vaikka asiakkuudelle tai ylipäättänsä sille yhteistyölle ja yhteiselle keskustelulle, että lähtekö se ollenkaan liikenteeseen. Se voi sulkea tavallaan sen naisen suun, että ei haluakaan lähteä sitten avaamaan, jos lähestytään sieltä hirveän ongelmakeskeisesti ja keskitytään vaan siihen, että no, sulla on nyt tämä päihdeasia mitä me tässä nyt yhdessä ratkotaan.

-Juuri niin ajattelen. Vuorovaikutuksen laatu on hirveän tärkeää, että minkälainen se kohtaaminen on ja sen taustalla kunnioitus ja arvostus, niin silloin se vaikuttaa vuorovaikutuksen laatuunkin. On tärkeää, että se on lämmintä ja inhimillistä, sellaista aitoa välittämistä ja vastavuoroista. Ettei työntekijä ole sellainen pelkkä tyhjä valkoinen seinä, jolle se ihminen puhuu asioitaan, vaan että on ihmisenä läsnä aidosti ja antaa jotain itsestään. Ainakin mitä itse on saanut naisilta kuulla oman työhistorian aikana, niin on jäänyt mieleen erityisesti se, kun joku kuvasi sitä, että menee jonnekin asioimaan ja sitten siellä on virkailija, joka on juuri

tuommainen valkoinen seinä, jolle ei halua puhua, kun ei saa mitään vastakaikua. Siis ei hyvää eikä pahaa, ei mitään. Ehkä oli vähän rajusti sanottu mutta kuitenkin, kärjistin vähän.

-Tarja, haluaisitko omia näkemyksiä kommentoida tai täydentää Virpin mielipiteitä?

-Mä oon samaa mieltä Virpin kanssa ilmapiiristä ja arvostavasta kohtaamisesta. Jos ajattelee vaikka omaa elämää, että jos mä menen lääkäriin tai terveydenhoitajalle ja minua ei kohdella siellä arvostavasti, niin ei mun tee mieli kertoa oikeastaan mitään sille ihmiselle kuka siellä on vastassa. Virpi oikeastaan sanoi aika hyvin, tai haluan vahvistaa sitä mitä Virpi sanoi. Tänä vuonna on ilmestynyt sellainen gradu kuin Arvostava kohtaaminen sosiaalityössä. Mä en muista nyt sen tekijän nimeä, mutta se varmaan löytyy, kun tuolla nimellä hakee. Hänen tutkimustuloksissaan oli tällaisia vastauksia, että kunnioittava kohtaaminen on tärkeää ja tasavertaisuus. Tämä monta kertaa ei käytännössä välttämättä tule esille, tai siis en sano, että monta kertaa, mutta voi käydä niin, että tätä tasavertaisuutta ei viljellä siinä yhteydenpidossa ja vuorovaikutuksessa. Sitten inhimillisyys, mihin Virpikin viittasi, se on tärkeää ja luottamuksellisuus. Mutta sitten on tämä itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, eli sen asiakkaan, naisen itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Vaikka hän ajattelisi vastoin sitä minkä työntekijä näkee hänen toipumiselleen parempana ratkaisuna, niin kunnioittaa kuitenkin sitä hänen itsemääräämisoikeuttaan. Ja sitten läheisyyden ja etäisyyden säätely oli myös tuloksena ja viimeisenä työntekijän aito halu ylläpitää toivoa asiakkaan tilanteessa. Tässä oli semmoisia tuttuja juttuja, mutta myös vähän syventäviä asioita, kuten itsemääräämisoikeus ja myöskin se, että työntekijä on se, joka ylläpitää sitä toivoa jatkaa sitä toipumisprosessia. Tai ehkä siinä ensikohtaamisessa ei ole vielä toipumisesta kysymys mutta, että se jatkuisi toipumisena ja semmoisena prosessina läpi ihmisen elämän.

-Työntekijän vastuulla on suunnata sitä katsetta eteenpäin. Itse asiassa, kun mainitsit tuon tasavertaisuuden ja sen, että joskus se ei ehkä toteudu ihan sillä tavalla kuin olisi toivottavaa, niin mulle tuli mieleen hirvittävän hyvä esimerkki, mitä me ollaan itse asiassa meidän työssä käytetty yhtenä semmoisena johtoajatuksena tai hyvänä kiteytyksenä. Silloin kun me aloitettiin meidän työtä, niin itse asiassa sinä Tarja sanoit meille semmoisen oivallisen lauseen, että tulisi aina lähteä liikenteeseen niistä tekijöistä, mitkä meitä naisina yhdistää, eikä niistä tekijöistä mitkä meitä erottaa siinä vuorovaikutustilanteessa. Olet sanonut monia muitakin viisaita asioita, mutta se on jotenkin semmoinen mikä on jäänyt mulle hirveän vahvana ohjenuorana ja mikä näyttää myös siinä meidän työotteessa. Eli lähdetään nimenomaan liikkeelle niistä yhdistävistä tekijöistä eikä niistä erottavista tekijöistä, joita meillä on.

-Tämä tuli esille aika hyvin siinä Minä kasvan -kirjan ensimmäisessä versiossa tai silloin kun me tehtiin sitä ensimmäistä versiota meidän hankkeessa. Ne naiset kertoi meille sen, että me oltiin työntekijöinä enemmän ihminen ihmiselle tai nainen naiselle. Se tapa työskennellä, ettei niinkään jostakin korkeasta ammattilaisuudesta käsin katsota sitä tilannetta, vaan että hypätään vähän niin kuin samaan veneeseen ja mennään sillä tavalla eteenpäin. Ja meitä tosiaan yhdistää tosi paljon asioita naisten kanssa, oli ne sitten äitejä tai ilman perhettä tai mitä ikinä, niin on paljon asioita mitkä yhdistää ja se on ainakin minua auttanut omassa työssäni.

-Joo, mä oon kyllä ihan samaa mieltä. Ihan sama kokemus tietysti on, kun ollaan sitä työtä yhdessä tehty niin se on ollut tärkeää. Ja sitten se, että otetaan vakavasti ne naiset, että aidosti kuullaan mitä naiset ajattelee itse asioistaan, eikä tulkita eikä tiedetä valmiiksi asioita heidän puolestaan. Ja että saa olla osallinen omissa asioissa, tulee sellainen kokemus, että minulla on jotain merkitystä ja sillä mitä minä sanon on jotain merkitystä, että se huomioidaan. Ja vaikka sitten ei käytännössä voisi toimiakaan ihan kuten nainen on itse toivonut kaikilta osin, ei olisi esimerkiksi olemassa jotain sopivaa palvelua -niin kuin ei olekaan- niin kuitenkin sillä on jotain merkitystä, mitä hän sanoo, että sitä ei ohiteta ja kuitata vaan sillä,

että meillä on tällöinen käytäntö. Ei sanota semmoista asiaa kuin, että meillä on käytäntö. Heti törmää sellaiseen byrokraatiaan, että teillä on tämä käytäntö niin ei minun kannatakaan enää jatkaa tässä yhtään eteenpäin, eikä puhua mitään, että tämä oli tässä.

-Mun mielestä se on hyvä kysymys, että mitä sä toivot, että minä sinulle tekisin. Minkälaista apua sä tarvitset, minkälaista apua sä haluat. Missä asioissa sä tarvitset apua. Semmoisen kysymyksen esittäminen on mun mielestä hyvä ja toisaalta se sitten myös pysäyttää ihmisen ja tämän asiakkaan tai naisen. On mietittävä vähän, että mitä apua tähän tilanteeseen tarvitsee.

-Viittasittekin vähän jo tuossa aikaisemmin siihen toipumiseen ja siihen toipumisprosessiin, niin nythän meillä on vähän semmoinen ehkä vähän ikävä tilanne palveluissa, tai me toimijat ollaan ehkä jotenkin jouduttu semmoiseen tilanteeseen, että meiltä puuttuu sekä se varhaisen tuen apu päihdeproblematiikkaan liittyen, mutta sitten toisaalta meiltä puuttuu sieltä janan toisesta päästä se riittävän pitkäkestoinen tuki. Ei ehkä aina nähdä ihan tarpeeksi pitkälle sitä, että tarvitaan myös tukea sen jälkeen, kun päihdeiden käyttö on päättynyt, sitten kun se tilanne ei ole enää akuutti. Monesti tunnustetaan, että akuutissa päihdekäytössä naiseen liittyy esimerkiksi raskauden ehkäisy ja seksuaalisen väkivallan uhka, niin ne nostetaan esille, mutta sitten kun se toipuminen etenee, niin meidän palvelut ei ehkä ihan tunnista sitä, että naiset tarvitsevat tosi pitkäkestoista tukea. Miten te olette omassa työssänne nähneet sen, kun tekin olette nimenomaan siellä toipumisvaiheessa olevien naisten kanssa työskennelleet, että mikä merkitys sillä on, että sitä naiseryistä näkökantaa ja niitä naiseuden teemoja nostetaan esille myös siellä toipumisen jo pikkuisen edetessä, tuetaan sitä jo saavutettua päihdeettömyyttä?

-Mun mielestä pitkäkestoisen tuen saaminen on edellytys sille, että se päihdeiden käyttö voi pysyä hallinnassa, koska vasta kun nainen on jossain määrin saanut sen päihdeasiansa hallintaan, niin sittenhän sitä vasta pystyy ajattelemaan niitä asioita syvemmin. Sitten riittää voimia alkaa ajatella asioita ja jos ei olekaan mitään tarjolla siihen, että saisi purkaa niitä ja saisi tukea ja pystyisi käsittelemään niitä asioita, niin sehän on vaaratekijä siihen, että palaakin takaisin päihdeiden käyttöön. Koko ajan sitä mukaa kun niitä asioita tulee vastaan, niin sitä tukea pitäisi olla saatavilla pitkäkestoisesti, koska sehän kestää vuosia, kun eihän ihminen kykene monia asioita ottamaan kerralla haltuun.

-Eikä välttämättä edes tunnista, ettei voi ottaa kerralla haltuun niitä asioita. Jos sitä raittiuttakin on ollut jonkun verran takana ja niitä asioita ja kokemuksia alkaa pikkuhiljaa nousemaan, niin ei niitä millään pysty jonkun katkaisun aikana selvittämään. Ehkä liian paljon ajatellaan, että ikään kuin meillä olisi yhteiskuntana vain varaa siihen, että me katkaistaan ihmisen päihdeiden käyttö ja that's it. Se on vähän kuin hukkaan heitettyä rahaa. Mun mielestä sieltä pitäisi bongata ne ihmiset, jotka on kiinnostuneita siitä omasta hyvinvoinnista enemmän. Mä en tiedä tuleeko se millään tavalla ilmi siellä, mutta pitää esillä kuitenkin sitä, että raittius on eri asia kuin toipuminen. Toipuminen lähtee siitä, että ihminen on ollut raittiina jonkun aikaa. Mun mielestä vieläkin tulee esille raitistuminen ja sen painottaminen, eikä niinkään sitä, mitä siellä taustalla on, mitä esimerkiksi lapsuudessa on tapahtunut tai siinä päihdekulttuurissa, jossa nainen on elänyt. Siellä on kaikkien näköistä yleensä tapahtunut, sellaista pahaa, mikä on jäänyt käsittelemättä tai on unohtunut sitten päihdeiden käytön aikana, että se on tosi tärkeää, että ne tavallaan tulee näkyväksi itselle ja välillä toisillekin, että tällöistä moskaa mun elämässä on ollut ja siitä on mahdollista parantua ja toipua.

-Onkohan meidän yhteiskunnassa ehkä liikaa semmoinen ajattelumalli vallalla, että se raittius on ikään kuin itseisarvo, mutta unohdetaan tavallaan se, että raittius sinällään ei ole itseisarvo, jos ei muuten ikään kuin se elämänlaatu ja hyvinvointi kasva. Se ei ikään kuin tapahdu niin, että automaattisesti kun saavutat raittiuden niin sitten kaikki muukin ratkeaa, vaan yleensä nimenomaan ei ratkea vielä siinä vaiheessa.

-Mun mielestä ammattilaisissa on juuri sitä ajatusta, että se raittius on tärkeää ja ei ymmärretä esimerkiksi sellaista asiaa, että kun niitä kokemuksia voi tulla sieltä menneisyydestä, niin ihminen voi retkahtaa. Ei kestä eikä jaksa, kun tulee tietoisuuteen ne ikävät, pahat, traumaattiset kokemukset. Ja toisaalta taas Naisten talon aikana musta oli hyvä, kun yksi nainen oli ollut raittiina varmaan kuukauden tai pari, mutta hänelle tuli sellainen olo, että hän kohta retkahtaa tai tekee itsemurhan ja hän pyysi apua tähän, että hän pääsisi sellaiselle kuivajaksolle, niin hän ei mihinkään päässyt. Ei kukaan ottanut häntä vastaan. Ei lääkärit eikä mikään kuntoutuslaitos tai joku psykiatrinen, ei mikään. Sitten semmoisen pienen erehdyksen kautta se nainen pääsi kyllä hoitoon. Mutta se ajatus, että ei me sua hoideta, kun sä et ole retkahtanut, että ensin pitää retkahtaa, jotta pääsee johonkin tämmöiseen. Se kuivahoitokin voi olla yksi merkki siitä, että ihminen haluaa tehdä itsensä kanssa työtä ja toipua.

-Tuli mieleen tuosta vielä semmoinen kokemus, että monille naisille oli tärkeää silloin, että oli se kontakti sinne Naisten talolle. Tietoisuus siitä, että se on olemassa, mistä tämä naisen kertoma puhelukin kertoo, että hän halusi ja osasi ottaa yhteyttä. On tärkeää, että on mahdollisuus tietää mistä saa tukea, vaikka vähänkin. Saa jollekin puhua sen asiansa ja sieltä saa kenties apua vielä eteenpäin vankemman tuen piiriin niin kuin tässäkin kävi onnellisesti. Matalan kynnyksen palvelua, tai se kuulostaa niin kliseiseltä, mutta kuitenkin semmoista mitä helposti on saatavilla, niin semmoista tarvitsisi olla ihan kaikkialla tarjolla.

-Te olette tosiaan pitkään tällä kentällä tehneet työtä ja tämän asian parissa ja tätä naisteemaa vieneet päihdetyön saralla eteenpäin. Viittasitte äsken myös tuohon Naisten taloon mikä Jyväskylässä aikanaan oli. Ja monestihan on sellainen tilanne tässä naistyössä, että välillä siihen aina herätään, mutta sitten se painuu vähän unholaan ja nyt on sillä tavalla varmaan onnellinen tilanne, että on vähän laajemmalla saralla herätty tähän naistyön tärkeyteen ja tähän sukupuolierityisen työn tarpeeseen. Mitä te haluaisitte nyt konkareina sanoa toimijoille, että mitkä on ne keskeiset asiat, miksi tätä työtä kannattaa tehdä ja mitä siellä kentällä meidän toimijoiden pitäisi tehdä, että saataisiin yhä enemmän tietoa naisten tarpeista ja myös ihan niitä palveluita naisille ympäri Suomen? Mitä te haluaisitte vielä antaa vinkeiksi tulevaan, että mihin suuntaan naistyötä tulisi kehittää tai millä keinoin?

-Mä ajattelen, että ihan sitä tietoisuutta naisten erityisistä tarpeista pitäisi levittää valtakunnallisesti kautta linjan ja se on tärkeää niille, jotka tekevät sitä päihdetyötä, mutta muissakin palveluissa. Kaikille sosiaali- ja terveystieteille tarvitsisi ihan perusasiat jotenkin välittää, ehkä koulutuksia järjestämällä. Ihan oppilaitoksissakin jo alkaisi, että kun uusia työntekijöitä tulee kentälle niin ihan sinne. Siellä täytyisi olla sitä osaamista, joka menee sitten suoraan sinne uusille työntekijöille ja perehdyttämistä työpaikoilla.

-Ja tämmöisenä lisäyksenä tuohon, että kun kaikki nämä palveluyksiköt mitä tämä yhteiskunta tarjoaa, ovat hyvin miesvaltaisia ja naisille on vähän palveluita. Kun naisilla on kuitenkin erityistarpeita ja piirteitä, kuten esimerkiksi se, että on saattanut tulla väkivaltaisesti kohdelluksi miesten taholta. Sitten, jos hän on jossain tällaisessa miesvaltaisessa yksikössä, niin siellä tuntuu tosi vaikealta ottaa joku tämmöinen väkivaltilanne esille tai puhua siitä, että on tullut väkivaltaisesti kohdelluksi. Se jää sitten jotenkin sinne varjoon, eikä tule koskaan esiin. Sen takia olisi hyvin tärkeää, että olisi naisyhteisöjä tai edes ryhmiä tai jotain sellaisia, missä olisi huomioitu naisten tarpeet. Esimerkiksi vaikka joku tällainen vastaanotto-tila voisi olla sellainen naisellinen, naistenhuone tai joku sellainen missä nainen kokee olevansa tervetullut. Ne on aika pieniä juttuja, mutta kuitenkin tärkeitä sen naisen toipumisessa. Sitten mä haluaisin nostaa sen, kun tuo Sininauhaliiton toiminnanjohtaja Pekka Lund on sanonut hyvin tähän meidän Minä kasvan -kirjaan, joka siis 2019 syksyllä valmistui, että "kokonaisvaltaisessa toipumisessa on kyse kokonaisvaltaisesta muutoksesta, joka koskettaa elämäntapaa, itseymmärrystä ja sosiaalisia suhteita". Missä nainen saisi käsitellä tämmöistä kokonaisvaltaista muutosta, elämäntapaa, itsensä ymmärtämistä ja ihmissuhteita? On kyse siis ihan

monista muista asioista kuin päihteiden käytöstä. Voi olla, että päihteiden käyttö on vain sivujuonne sen naisen kokemukseen nähden, että siksi musta nämä naisyyhteisöt olisi tosi tärkeitä, että niitä olisi, ryhmiä tai jotain.

-Eli tulevaisuudessa ajattelette, että tarvitaan opiskelijoiden tietoisuuden lisäämistä, tarvitaan ammattilaisille tietoisuutta siitä, mitä se naisierityisyys on ja sitten tarvitaan ihan konkreettisesti palveluita, sen naiseuden huomioimista palveluissa ja myös tammöisiä konkreettisia tiloja ja taloja, joissa naiset voivat toisiaan tavata ja toisiaan kohdata. Kiitos Tarja ja Virpi valtavan paljon näistä ajatuksista ja ideoista mitä annoitte meille tämän naisierityisyyden ja päihdetyön yhdistämisen tiimoilta. Kiitos.

Kokonaiset, tarvitaan joku, joka tulee apuun.